

РОЗДІЛ 3. ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ТА ІДЕОЛОГІЯ

Корнієвський Олександр Анатолійович
Згурська Валентина Леонідівна

Вплив національної історичної пам'яті на утвердження української ідентичності

УДК 94(477):316.6
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2026-2.21>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Корнієвський Олександр Анатолійович
доктор політичних наук, професор,
головний науковий співробітник
Національного інституту стратегічних
досліджень
вул. Пирогова, 7А, Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-4311-6957

Згурська Валентина Леонідівна
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук
та історії
Київського національного університету
будівництва і архітектури
просп. Повітряних Сил, 31, Київ,
Україна
ORCID: 0000-0001-7490-1942

Проаналізовано вплив національної історичної пам'яті на розвиток української ідентичності на підконтрольних Україні територіях; її збереження – на тимчасово окупованих окремих регіонах України. Пріоритетності надано впливу визначальних явищ і процесів з історії України, що закарбувалися в національній пам'яті та підсилюють актуальність дослідження цієї проблематики в умовах протидії зовнішній збройній агресії.

Відзначено, що історична пам'ять Українського народу на сучасному етапі визначається низкою чинників, які одночасно актуалізують та ускладнюють її формування на нових ціннісно-світоглядних засадах в умовах протидії викликам українській державності, тривалого національного спротиву російській збройній агресії, протидії дезінформації та інформаційним операціям країни-агресора. Серед них виокремимо такі: значна неоднорідність народної пам'яті про минуле в різних регіонах України, що є наслідком колишнього його перебування в межах різних державних утворень та ідеологічних систем; тривале панування утилітаристських технократичних світоглядних установок у соціальному управлінні та масовій свідомості; посилення уваги держави до національної історичної пам'яті в умовах протидії російській збройній агресії задля підвищення морально-психологічного духу військових, загалом – національно-патріотичної свідомості громадян України.

Виокремлено та проаналізовано найбільш поширені історичні міфи: панівний український, маргінальний радянський та амбівалентний (еклектичний) із поєднанням україноцентричного бачення національної історії з окремими елементами радянського світосприйняття.

Доведено, що національна історична пам'ять поєднує суб'єктивно-індивідуальне сприйняття з колективною оцінкою на рівні національної самосвідомості, є його фундаментом; необхідність забуття деяких подій минулого з метою консолідації усіх соціально-вікових груп населення України у воєнних умовах.

За результатами проведеного аналізу вказано на необхідність утвердження плюралістичної, інклюзивної національної ідентичності; неприпустимість спроб волюнтаристської уніфікації, політичної дискримінації регіональних ідентичностей та меморіальної дискримінації упродовж реалізації політики пам'яті.

Ключові слова: Український народ, національна історична пам'ять, українська ідентичність, національна свідомість, національно-визвольна боротьба, політичний міф, події минулого, «розпам'ятовування», локальна історична пам'ять.

Вступ. Національна історична пам'ять (далі – *НІП*) як колективний спогад етнічної спільності про свою історію є незамінним складником формування національно-політичної ідентичності нації. Вона безпосередньо впливає на стійкість держави та її здатність протистояти зовнішнім політичним та інформаційним викликам. Оскільки у світі зростає конкуренція світоглядних наративів, зокрема історичних, національні держави сконцентровують свої ресурси на захисті власної історичної пам'яті як основи національної тотожності. Відповідного змісту проблематика найчастіше є особливо гострою для молодих націй з метою зміцнення державності та формування єдиної політичної ідентичності. Втім, вона була включена до наукових досліджень відносно недавно – за модерної (новочасної) доби, без потужного укорінення в домодерному контексті.

Політика історичної пам'яті як у довоєнні роки, тим більше – у воєнних умовах є одним з дієвих інструментів протидії гуманітарній експансії інших держав, передусім інформаційно-психологічним операціям країни-агресора, які використовують історичні міфи, радянські наративи, інші маніпулятивні технології для дестабілізації суспільства. За таких умов історична освіта й пам'ять допомагають консолідувати українців навколо спільних цінностей і історичного досвіду визвольної боротьби за здобуття державної незалежності. З одного боку, досвід визвольної боротьби увиразнює потребу у спільних для українців ідеалах та цінностях, назагал посилюючи суспільний запит на ідеалістичне. Важливим фактором є спільні жертви, що створюють масив загальнонаціональних переживань, зміцнюючи суспільну єдність та акцентуючи увагу на зовнішніх відмінностях української нації від інших:

війна – чи не найкраща можливість індивідуально пережити колективно, а колективно – поглинути індивідуально.

В умовах правового режиму воєнного стану найбільш очевидними та, на жаль, найменш обговорюваними залишаються регіональні, меншою мірою поколіннєві, розбіжності у сприйнятті минулого. У цьому контексті перед науковцями стоїть завдання знаходження оптимальної відповіді на питання щодо необхідності «забуття» контроверсійних, конфліктогенних сторінок історії, котрі не об'єднують, а роз'єднують й так розколоте українське суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Серед закордонних учених на тісний взаємозв'язок історичної пам'яті та національної ідентичності вказували закордонні науковці як Б. Андерсон, Я. Ассман, Й. Вісс, Е. Геллнер, Е. Сміт, М. Хальбвас та ін. У цьому контексті французький історик, один з фундаторів націології Е. Ренан зазначав: «Мати спільну славу в минулому, спільні бажання в майбутньому, здійснити разом великі вчинки, бажати їх і в майбутньому – ось головні умови для того, щоб бути народом... Нація – це велика солідарність, утворювана почуттям жертв, які вже принесено й які є намір принести в майбутньому. **Нація вимагає минулого** [виділено нами]» [12, с. 118-119]. Особливої уваги також заслуговує праця британського політолога Е. Сміта «Національна ідентичність», який визначає націю як сукупність людей, що має, серед усіх інших сутнісних ознак, власну назву, свою історичну територію, спільні міфи та історичну пам'ять [13, с. 23].

Зрештою, у науково-експертному середовищі поширення набула думка, що визнання тією чи тією мірою ролі та значущості НІП про минуле в контексті націотворення як незамінного складника загальнонаціональної свідомості, а отже й ідентичності – притаманне всім актуальним теоретичним тлумаченням феномену нації [7].

Фундаментальні теоретико-методологічні основи вивчення історичної пам'яті, культури пам'яті та політики пам'яті в Україні викладено у праці українського етнополітолога Л. Нагорної «Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії» [10]. Підсилюють теоретико-методологічні підходи до вивчення означеної тематики творчі розробки українських учених О. Гайдамачук, В. Гріневича, Г. Касьянова, Ю. Котляра (в теоретичному плані ученим виділено гносеологічний, комплексний, конвенціональний та конструктивістський підходи вивчення поняття «історична пам'ять»), І. Склокіної.

Як пише Л. Зашкільняк, «для української гуманітарної науки проблема історичної пам'яті стала особливо актуальною після здобуття Україною незалежності й виникнення потреби осмислення історичної (суспільної загалом) свідомості у процесі формування національної ідентичності» [5, с. 855].

Важливими для розуміння впливу історичної пам'яті Українського народу на розвиток національної ідентичності є методологічні рекомендації ученого про існування постійної суперечності між науковим представленням минулого та історичною свідомістю спільнот, у якій міфи і стереотипи посідають панівні позиції, головним чином внаслідок переважання політичної та ідеологічної свідомості; про те, що історична пам'ять відіграватиме вагому роль у соціальній ідентифікації людей, яка сама по собі «не є достатньою передумовою і головним показником суспільної свідомості, що містить різні типи історичної пам'яті і потребує інших спільних елементів – політичних, соціальних, культурних тощо» [5, с. 862].

Проведений аналіз публікацій за авторства українських дослідників дає змогу дійти висновку про те, що більшість представників українського науково-експертного середовища основну увагу приділяли дослідженню НІП, по-перше, як державотворчої категорії, консолідуючого чинника націєтворення, основи національної свідомості (В. В'ятрович, Ю. Ганжуров, Я. Грицак, М. Гурик, Ю. Зерній, Г. Касьянов, С. Плохій, Ю. Шаповал та ін.); по-друге, як базової парадигми соціально-гуманітарних дисциплін, передусім історії, у контексті формування національного історичного нарративу (В. Вашкевич, Л. Зашкільняк, Ю. Котляр, А. Кудряченко, В. Масненко, І. Симоненко та ін.).

Водночас, у широкому масиві літературі, присвяченого дослідженню різних аспектів НІП, значно меншим за обсягом (порівняно з іншими) займає сегмент наукових публікацій щодо її впливу на розвиток (для підконтрольних територій) / збереження (для окупованих районів Сходу та Півдня) української ідентичності (О. Казакевич, Н. Кузьмінець, М. Степико, Л. Чупрій, Н. Чупрінова та ін.), що актуалізує подальші наукові розробки, присвячених взаємозв'язку НІП та української ідентичності.

Також маємо констатувати обмаль праць, присвячених, по-перше, трансформації історичної пам'яті Українського народу упродовж національного спротиву російській збройній агресії, зокрема в умовах повномасштабної війни, протидії інформаційним операціям країни-агресора (Т. Боряк, О. Поліщук, Чупрінова, О. Удод); по-друге, взаємодії організацій громадянського суспільства та органів влади з формування та реалізації державної політики пам'яті (С. Власенко, О. Волянчук, Ю. Опалько, О. Розумний).

Мета та завдання. Метою дослідження є дослідити вплив НІП на утвердження української ідентичності, надаючи пріоритетності аналізу наслідкам її трансформації у воєнних умовах. Визначена мета дослідження обумовила наступні науководослідницькі завдання: виокремити та проаналізувати фактори впливу НІП, національних міфів, трансформації історичної свідомості українців на

розвиток їхньої національно-політичної ідентичності; висвітлити в історичній ретроспективі окремі аспекти зміни концептуальних підходів до взаємозалежності еволюції українського етносу та української ідентичності, акцентуючи при цьому увагу на явищі «розпам'ятовування» подій минулого в суспільній свідомості; надати рекомендації щодо оптимізації ролі націєтворчого спрямування історичної пам'яті українців на підтримання їх високого морального духу та командної згуртованості, підвищення рівня національної свідомості.

Методи дослідження. Методологічну основу наукової розробки складають головним чином системно-структурний, історико-порівняльний та міждисциплінарний підходи до аналізу впливу історичної пам'яті як на збереження, так й на трансформацію української ідентичності в умовах зовнішньої збройної агресії. У процесі науково-дослідницької роботи також використано низку загальнонаукових методів: аналіз і синтез, конкретизація та узагальнення, аналогія та абстрагування.

Результати. Змістовно-сутнісні характеристики історичної пам'яті Українського народу на сучасному етапі визначає низка факторів, які одночасно актуалізують та ускладнюють її трансформацію на новітніх ціннісно-світоглядних засадах в умовах тривалого національного спротиву зовнішній збройній агресії, протидії дезінформації та інформаційним операціям країни-агресора. Серед їхньої усієї сукупності факторів виокремимо такі:

1. *Значна неоднорідність НІП про минуле в різних регіонах України, що є наслідком колишнього перебування українців в межах різних державних утворень та ідеологічних систем.* Звідси розбіжності у сприйнятті історичних подій та постатей, понад те – у самій шкалі цінностей, яку застосовують для їх оцінювання. Регіональна неоднорідність, подеколи антагоністичність меморіальної свідомості проблематизує формування загальнонаціональної ідентичності більшою мірою, ніж питання мови (за відсутності в країні внутрішніх мовних бар'єрів), культури (надто за масової культурної індиферентності) та релігії (за фактичної нерелігійності вельми значної частини громадян).

2. *Тривале панування утилітаристських світоглядних установок у соціальному управлінні та масовій свідомості.* В структурі радянсько-комуністичної, а потім ультраліберальної ідеології гуманітарній проблематиці, питанням національної ідентичності традиційно відводилася другорядна роль порівняно з утилітарним підходом до вирішення соціально-економічних, фінансових питань, впровадження новітніх технологій, забезпечення побутового комфорту тощо.

3. *Зовнішня збройна агресія, яка з лютого 2022 р. набула ознак повномасштабної російсько-української війни із застосуванням країною-агре-*

сором імперських російсько-радянських наративів, маніпуляційних технологій, поширенням дезінформації, фейків та інших інструментів проведення інформаційно-психологічних операцій.

Неоднорідність, плюралістичність НІП спостерігається вже на рівні такого її засадничого складника, яким є національний міф. При цьому більшість дослідників вважає, що сама історична пам'ять перетворюється на міф після зміни трьох поколінь – тобто коли зникають очевидці подій, про які збереглася пам'ять, а події минулого і спогади про них у суспільній свідомості набувають сакрального характеру. За слушним висновком Д. Судин, «національні міфи легітимізують існування нації, надають їй престижу, забезпечують національну солідарність». При цьому дослідник національних міфів в Україні акцентує увагу на важливу роль міфів у перетворенні українського суспільства. За таких умов, як пише дослідник, «нація стає не самоціллю, але ціллю, спрямованою на забезпечення гідного життя своїм членам». Й, нарешті, дослідник припускається думки про те, що «події останнього року показують, що саме таке трактування національної ідентичності стає провідним в українському суспільстві. І бачимо активні процеси міфотворення в сучасному українському суспільстві» [14].

Більш ґрунтовно проаналізував стан міфотворчості в умовах світоглядно-ціннісного розколу України, порівнюючи східні та західні регіони України, учений-політолог Ю. Шайгородський. За його слушним висновком, «політичний міф є інтегрованою формою міфологічної і політичної свідомості, **це – особливий міф, що зберігає в колективній пам'яті народу його соціальний досвід, імперативи духовно-морального виміру політичних процесів а отже й на збереження національної ідентичності Івиділено нами!**». При цьому, учений припускається думки, що «в Україні міфи про «велику державу» і «цивілізаційну місію» поступово втрачають актуальність, ...відсутність справжньої економічної і політичної модернізації породжує загальний сумнів щодо позитивного майбутнього країни, підштовхує до створення міфів про швидку євроінтеграцію чи про «слов'янській союз». За таких обставин міф перетворюється на ідеологічний фактор з його імітаційною функцією поступального руху» [15, с. 360]. Не можна оминати увагою й наступний висновок Ю. Шайгородського: «суспільно-політичні трансформації в сучасній Україні не лише призвели до «перереформатування» політичних, економічних, культурних інститутів, але й стали джерелом нестійкості соціального середовища, зумовили розмитість об'єктів ідентифікації, ціннісних орієнтацій» [16, с. 16].

До зазначеного вище слід додати, що сьогодні в українському суспільстві найбільш активно поширюються наступні варіанти міфів: панівний український, маргінальний радянський (повністю витіс-

нений зі сфери колективних практик, але ще існує на периферії колективних уявлень «радянських» поколінь), амбівалентний (еклектичний) із поєднанням україноцентричного бачення національної історії з окремими елементами радянського світосприйняття. Причому одна людина може поділяти кілька міфологічних переконань одночасно [14]. Такий стан речей є закономірним наслідком тернистої та героїчної історії Українського народу, його тривалої бездержавності та націогенезу в межах різних імперських систем – передовсім російсько-радянської. В умовах російської збройної агресії саме вплив останньої на переосмислення НІП виявився найбільшим.

Оскільки в центрі національної міфології та колективної пам'яті перебуває уявлення про джерела та історичне коріння свого етносу, то саме проблема походження українців стає першим полем «битви за ідентичність». У цьому контексті побували декілька візій етногенезу українців. Першу було сформульовано ідеологами російської імперії, у подальшому – апологетами «руського міру». Вони виходили з ідеї, що Українського народу як такого немає, а є фольклорно-діалектна група «триєдиного» російського народу як його невід'ємної частини. Радянська історіографія обстоювала концепцію, що український, російський і білоруський народи є хоч і окремими, але виникли зі спільного давньоруського коріння («Київська Русь – колыска трьох братніх народів»). Нарешті, ще українські історики ХІХ ст.– початку ХХ ст. розробили концепцію, яка отримала у науці назву автохтонно-автономістичної. Вона зводиться до твердження, що Український народ є автохтоном на своїй землі і його історичне коріння потрібно шукати в глибокій давнині. Ця концепція отримала найбільше поширення й, нарешті, стала панівною серед представників української наукової спільноти.

Проте, у прагненні спростувати імперські міфи, заперечити пов'язане з ними «обнулення» історії України та віднайти історичне коріння українського етносу, так само як й української ідентичності, деякі дослідники припускаються занадто суб'єктивних суперечливих висновків та оцінок. Адаже подекуди стверджується, що українці – ледь найстародавніший етнос у світі, що саме вони започаткували майже всі відомі культури давнини й людську цивілізацію загалом. Відтак, із необхідністю постає питання: від якого історичного часу правомірно стверджувати про становлення українського етносу, його духовної культури, української національної ідентичності?

Навряд чи можна погодитись із твердженням науковців, що цим історичним часом є період існування трипільської культури. При цьому частина науковців припускається думки, що трипільська культура мала субстратний вплив на етногенез

українців. З позиції українського археолога Л. Залізняка, «замішана на постколоніальному комплексі меншовартості, щирому патріотизмі, аматорстві та зрозумілій недовірі до офіційної науки трипільська версія україногенезу являє собою типовий приклад псевдонаукової міфотворчості. Користь від неї Україні сумнівна, а шкода очевидна. Вона не тільки не наближає нас до істини, а навпаки зводить на далекі від історичних реалій манівці. Крім того, що в наш непростий для України час... вводиться в оману громадськість, дискредитується українська історична наука... Сповідуючи і декларуючи ці абсурдні фантазії, ми робимо себе посміховиськом а очах цивілізованої Європи» [4, с. 387].

Нарешті, серед науково-експертної спільноти поширення набула думка про те, що етногенез українців відбувався у пізніші часи. Український етнос, який, відповідно до візантійських джерел) постав на основі давньослов'янських племен, формувався у подальші століття на базі східнослов'янських племінних союзів VI–IX століть, які розселилися на території сучасної України й центром духовно-політичної консолідації яких був Київ. Водночас, за цілком слушним висновком П. Гнатенка, культурна спадщина стародавнього Києва – це частина української культури, початок її становлення [3, с. 166–167].

З позиції авторів статті штучна архаїзація історичного віку будь-якої нації є типовою ознакою сумнозвісної «меншовартості». Приписувати народові заслуги і здобутки всіх його етногенетичних попередників – це те саме, що конкретній людині цілковито ототожнювати себе з усіма дідами-прадідами. Тут напрошується пряма аналогія з так званим «безсмертним полком» як витвору російської пропаганди.

Характерно, що апелюванням до легендарних періодів національної історії та «слави предків» особливо вирізняються політичні сили правої орієнтації як традиційні захисники етнічних цінностей. Загалом оцінки подій минулого (наприклад Хмельниччини чи боротьби ОУН-УПА) різними соціальними та етнічними групами подекуди є контроверсійними й конфліктними [8, с. 101], що може, на думку українського історика Г. Касьянова [7], надати додаткового деструктиву та конфронтаційності зусиллям із меморіалізації окремих періодів, подій в історії України, зокрема козацьких, князівських та навіть дослов'янських часів.

На жаль, у сфері національної пам'яті та ідентичності амбіції, популізм та волюнтаризм нерідко переважають здоровий глузд і політичну коректність, зумовлюючи необ'єктивний підхід як до історичного минулого, так і сьогодення. Хрестоматійну фразу італійського письменника, історика Массімо Д'Адзельйо «Ми створили Італію, тепер треба створити італійців», сказану ним після об'єднання країни [Цит. за: 11], не варто сприймати

занадто буквально, вдаючись до волонтаристської уніфікації. Дуже важливо розуміти, що минуле (і пам'ять про нього) може не лише об'єднувати, але й роз'єднувати людей. У теоретичному осмисленні національної історії, а надто у процесі реалізації меморіальної політики цей очевидний факт не завжди береться до уваги належним чином.

Між тим, органічним аспектом історичної (як і індивідуальної) пам'яті виступає як запам'ятовування, так і, за необхідності, «розпам'ятовування» подій минулого – особливо травматичних, які людська психіка й сама по собі схильна витіснити зі свідомості. Французький історик і публіцист Е. Ренан вважав, що прогрес історичних досліджень може являти небезпеку для національності, оскільки розкриває факти, які повинні бути й були забуті заради єдності нації. З погляду націософії Е. Ренана забуття, а не прагнення до істини, складає основу для конструювання національної пам'яті. Водночас, на його думку, одним із головних факторів націєтворення є історична омана; нація повинна «забути про насилля, яке – завжди і неминуче – лежить в її основі, але пам'ятати спільну славу, загальне співчуття і жаль» [12].

Масштаби «розпам'ятовування» охоплюють не тільки явища та процеси, які аналізує історична наука, але й події минулого, які закарбувалися у тодішній національній пам'яті. В Україні період перебування української етнічної спільноти у складі Російської імперії досліджують як її колоніальне минуле, хоча українці в її межах були одним із імперіотворчих народів, адже українська політична та культурно-освітня еліта була долучена до розбудови імперських структур, займала високі посади в державних органах, дипломатичних установах та російській армії.

За результатами аналізу проблеми «забуття», британський політолог Б. Андерсон зробив такі висновки. По-перше, для існування нації «негативна пам'ять» про факти насильства, розбрату та ворожнечі є такою ж значущою, як і «позитивна пам'ять» про єднання і мирне співіснування. По-друге, «забуття» неможливе доти, доки живі свідки. Тому в Україні, приміром, ще неможливо змусити певні вікові групи «забути» про участь українців у «Великій Вітчизняній війні» в складі радянської армії, назвавши це участю у Другій Світовій війні.

З позиції Б. Андерсона, «забуття» – абсолютно природна властивість глибинних змін свідомості, оскільки потреба в наративі ідентичності змушувала новонароджені нації забувати, що вони є результатом радикального розриву з минулим наприкінці домодерної доби [1, с. 35-36].

До вищезазначеного слід додати, що трансформація національної пам'яті після завершення Дру-

гої світової війни, передусім народів Центральної та Східної Європи, супроводжувалася рефлексією «поразки» в суспільній свідомості. На думку науковців, які досліджували цю проблему, сприйняття підсумків «холодної війни» та краху СРСР українським суспільством «залишається неоднозначним, опосередкованим різними ідейно-ціннісними орієнтаціями та соціально-груповими ідентичностями», що «зайвий раз засвідчує несформованість в сучасній Україні єдиної національної ідентичності, її фрагментарний, «мозаїчний» характер» [9, с. 182]; підживлює локальну історичну пам'ять.

Вочевидь, задля демократичного, цивілізаційного повоєнного розвитку України «розпам'ятовуванню» підлягають етнорелігійні ексцеси Хмельниччини та Гайдамаччини, закріпачення та експлуатація селянства єдинокровною шляхтою та верхівкою козацтва, братовбивство у світових війнах та під час Української революції 1917–1921 рр., взаємопоборювання різних фракцій українства під час повстанської боротьби та в еміграції тощо.

Висновки. За широкого спектру думок представників науково-експертного середовища (учених, громадських експертів неурядових аналітичних центрів), журналістів, блогерів з досліджуваної авторами статті проблеми зробимо особливий наголос на тому, що НІП являє собою комплекс успадкованих поколіннями знань, уявлень та міфів соціуму про спільне минуле та пов'язаних із ними сталих рис та стереотипів національного характеру; поєднує суб'єктивно-індивідуальне сприйняття з колективною оцінкою на рівні національної самосвідомості, об'єктивно детермінованою з позицій загальнолюдських цінностей, місця і ролі нації в історичному процесі; становить фундамент національної ідентичності, забезпечуючи наступність історичного досвіду та зростання рівня національної свідомості.

НІП в сучасних умовах є вельми неоднорідною, поліфонічною у регіональних вимірах внаслідок тривалої бездержавності та належності регіонів у минулому до різних державно-політичних систем. При цьому повномасштабна російсько-українська війна обумовила прискорене переформатування та переосмислення НІП. Водночас, попри існування локальної історичної пам'яті, незламність українців у протидії зовнішній збройній агресії сприяє формуванню спільних для них колективних спогадів, насамперед пов'язаних з подіями минулого, зокрема визвольною боротьбою за політичне усаможливлення України.

Неоднорідність сприйняття українцями свого минулого зумовлює нагальну потребу в утвердженні максимально плюралістичній, інклюзивній українській ідентичності, яка чи не єдина може бути конструктивною і продуктивною за

сучасного перебігу подій в Україні. Актуальним залишається питання щодо неприпустимості спроб примусової, волюнтаристської уніфікації, політичної дискримінації регіональних ідентичностей, меморіальної дискримінації історичних подій та епох.

Й, нарешті, припустимося думки, що одним з факторів впливу на переформатування української ідентичності за сучасної доби є суттєва зміна структури НІП, обумовленої реалізацією євроінтеграційного курсу України, імплементацію цінностей європейської політичної культури в умовах затяжної російсько-української війни. Знаходження оптимального варіанту відповіді потребує й питання подолання українським суспільством посттравматичного синдрому, який особливо загострився в умовах зовнішньої збройної агресії, тимчасової окупації деяких районів на Сході та Півдні України, появи нових соціальних груп, передусім внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та інвалідів війни, біженців з України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андерсон Бенедикт. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму (Пер. з англ. В. Морозов). Київ : Критика, 2001, 271 с. URL: <http://litopys.org.ua/anders/and.htm>
2. Басараб М. Правоконсервативний інтернаціонал і його виклики для держави. *Український тиждень*. 26.02.2026. URL: <https://tyzhden.ua/pravokonservatyvnyj-internatsional-i-joho-vykyky-dlia-derzhavy/>
3. Гнатенко П. І. Національна ідентичність та історична пам'ять. *Грані*. Т. 21. № 10. 2018. С. 164-169.
4. Залізник Л. Стародавня історія України / Ред. В. Олексієнко. Київ : Темпора, 2012. 542 с. URL: <https://archive.org/details/zalizniak2012/page/n385/mode/2up>
5. Зашкільник Л. С. Історична пам'ять та історіографія як дослідницьке поле для інтелектуальної історії. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність: зб. наук. праць*. Львів, 2006-2007. Вип. 15. С. 855-862.
6. Ільїн В. В. Memory Studies: від пам'яті до забуття. *Проблеми всесвітньої історії*. 2020. № 3. С. 26-40.
7. Касьянов Г. В. Теорії нації та націоналізму: Монографія. Київ : Либідь, 1999. 352 с. URL: <http://litopys.org.ua/kasian/kas03.htm>
8. Корнієвський О. Праворадикальні об'єднання в суспільно-політичному житті сучасної України. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. Прага (Чехія), 2019. Volume 6. Issue 2. С. 100-107.
9. Kornijewskij Ołeksandr, Fyłypenko Artem. Retrospektywna refleksja nad «porażką» w świadomości społecznej narodów Europy Środkowo – Wschodniej [Narodowy Instytut Studiów Strategicznych]. *Tożsamość i pamięć: konteksty kulturowe i społeczne. Studia ukrainoznawcze / Uniwersytet Jagielloński*. Kraków, Poland: Księgarnia Akademicka Publishing, 2020. С. 165-182. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-05/e-book-stor-5-10167-183-1.pdf>

10. Нагорна Л. П. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 328 с. URL: <http://history.org.ua/LibriaUA/978-966-02-6497-7/978-966-02-6497-7.pdf>

11. Пахльовська О. Синдроми молодих націй: Італія і Україна. *Український тиждень*. 18.06.2011. URL: <https://tyzhden.ua/syndromy-molodykh-natsij-italiia-i-ukraina/>

12. Ренан Ернест. Що таке нація? *Націоналізм. Антологія*. [Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий]. Київ: Смолоскип, 2000. С. 107-118.

13. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність / Пер. з англійської П. Таращука. Київ : Основи, 1994. 224 с. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smi.htm>

14. Судин Д. Національні міфи в сучасній Україні. *УКРАЇНА МОДЕРНА: міжнародний інтелектуальний часопис*. 12.12.2014. URL: <https://uamoderna.com/md/sudyn-national-myths/>

15. Шайгородський Ю. Ж. Політика: взаємодія реальності і міфу. Київ : Знання України, 2009. 400 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/Shajhorodskyy_lu.Zh._Polityka_vzaiemodiia_realnosti_i_mifu.pdf

16. Шайгородський Ю. Ж. Нова суспільно-політична реальність та перспективи розвитку політичної науки в Україні. *Politicus* : наук. журнал. 2015. Вип. 2. С. 14-19.

REFERENCES:

1. Anderson, B. (2001) Ujavleni spilnoty. Mirkuvannia shchodo pokhodzhennia y poshyrennia natsionalizmu [Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism] (Per. z anhl. V. Morozov): Kyiv : Krytyka. [in Ukrainian]. URL: <http://litopys.org.ua/anders/and.htm>
2. Basarab, M. (2026). Pravokonservatyvnyi internatsional i yoho vykyky dlia derzhavy. [The Right-Wing Conservative International and Its Challenges for the State] *Ukrainskyi tyzhden*. 26.02.2026. [in Ukrainian]. URL: <https://tyzhden.ua/pravokonservatyvnyj-internatsional-i-joho-vykyky-dlia-derzhavy/>
3. Hnatenko, P. I. (2018). Natsionalna identychnist ta istorychna pamiat [National Identity and Historical Memory]. *Hrani*. Т. 21. № 10. S. 164-169.
4. Zalizniak, L. (2012) Starodavnia istoriia Ukrainy [Ancient History of Ukraine] / Red. V. Oleksiienko. Kyiv : Tempora, 2012. [in Ukrainian]. URL: <https://archive.org/details/zalizniak2012/page/n385/mode/2up>
5. Zashkilniak, L. S. (2006-2007). Istorychna pamiat ta istoriografiiia yak doslidnytske pole dlia intelektualnoi istorii [Historical Memory and Historiography as a Field of Research for Intellectual History]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist: zb. nauk. prats*. Lviv. 2006-2007. Vyp. 15. S. 855-862. [in Ukrainian].
6. Ilin, V. V. (2020). Memory Studies: vid pamiaty do zabuttia [Memory Studies: From Memory to Oblivion.]. *Problemy vsesvitnoi istorii*. № 3 (12). S. 26-40.
7. Kasianov, H. V. (1999). Teorii natsii ta natsionalizmu [Theories of Nation and Nationalism]: Monohrafiia. Kyiv : Lybid. [in Ukrainian]. URL: <http://litopys.org.ua/kasian/kas03.htm>

8. Korniiievskiy, O. (2019). Pravoradykalni obiednannia v suspilno-politychnomu zhytti suchasnoi Ukrainy [Far-right groups in the socio-political life of modern Ukraine]. *Evropsky politicky a pravni diskurz. Praha (Chekhiiia)*. Volume 6. Issue 2. С. 100-107. [in Ukrainian]
9. Kornijewskij, O., Fylypenko, A. (2020). Retrospektywna refleksja nad «porażką» w świadomości społecznej narodów Europy Środkowo – Wschodniej [A Retrospective Reflection on “Defeat” in the Public Consciousness of the Nations of Central and Eastern Europe] [Narodowy Instytut Studiów Strategicznych]. *Tożsamość i pamięć: konteksty kulturowe i społeczne. Studia ukrainoznawcze / Uniwersytet Jagielloński*. Kraków, Poland: Księgarnia Akademicka Publishing. 2020 [2021]. S. 165-182. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-05/e-book-stor-5-10167-183-1.pdf>
10. Nahorna, L. P. (2012). Istorychna pamiat: teorii, dyskursy, refleksii [Historical Memory: Theories, Discourses, Reflections.]. Kyiv : IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. [in Ukrainian]. URL: <http://history.org.ua/Lib/erUA/978-966-02-6497-7/978-966-02-6497-7.pdf>
11. Pakhlovskaja, O. (2011). Syndromy molodykh natsii: Italiia i Ukraina [Syndromes of Young Nations: Italy and Ukraine]. *Ukrainskyi tyzhden*. 18.06.2011. URL: <https://tyzhden.ua/syndromy-molodykh-natsij-italiia-i-ukraina/>
12. Renan, E. (2000). Shcho take natsiia? Natsionalizm. Antolohiia [What Is a Nation? Nationalism. Anthology] [Uporiad. O. Protsenko, V. Lisovyi]. Kyiv: Smoloskyp. S. 107-118. [in Ukrainian].
13. Smit, E. D. (1994). Natsionalna identychnist [National Identity] / Per. z anhliiskoi P. Tarashchuka. Kyiv : Osnovy. [in Ukrainian]. URL: <http://litopys.org.ua/smith/smi.htm>
14. Sudyn, D. (2014) Natsionalni mify v suchasni Ukraini [National Myths in Contemporary Ukraine]. *UKRAINA MODERNA: mizhnarodnyi intelektualnyi chasopys*. 12.12.2014. URL: <https://uamoderna.com/md/sudyn-national-myths/>
15. Shaihorodskiy, Yu. Zh. (2009). Polityka: vzaiemodiia realnosti i mifu [Politics: The Interaction of Reality and Myth]. Kyiv : Znannia Ukrainy. [in Ukrainian]. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/Shajhorodskij_lu.Zh._Polityka_vzaiemodiia_realnosti_i_mifu.pdf
16. Shaihorodskiy, Yu. Zh. (2015). Nova suspilno-politychna realnist ta perspektyvy rozvytku politychnoi nauky v Ukraini [New Sociopolitical Reality and Prospects for the Development of Political Science in Ukraine]. *Politicus : nauk. zhurnal*. Vyp. 2. S. 14-19. [in Ukrainian].

The influence of national historical memory on the affirmation of Ukrainian identity

Korniiievskiy Oleksandr Anatoliiovych

Doctor of Political Sciences, Professor,
Chief Researcher
National Institute for Strategic Studies
Pyrohova str., 7A, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-4311-6957

Zgurska Valentina Leonidivna

Candidate of Political Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Political Sciences and History
Kyiv National University of Civil Engineering and Architecture
Povitryanykh Syl Ave., 31, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-7490-1942

The influence of national historical memory on the development of Ukrainian identity in the territories controlled by Ukraine is analyzed; its preservation – in temporarily occupied regions of Ukraine. Priority is given to the influence of defining phenomena and processes in the history of Ukraine, which are imprinted in the national memory and enhance the relevance of studying this issue in the context of countering external armed aggression. It is noted that the historical memory of the Ukrainian people at the present stage is determined by a number of factors that simultaneously actualize and complicate its formation on new value-based and worldview principles in the context of countering challenges to Ukrainian statehood, long-term national resistance to Russian armed aggression, countering disinformation and information operations of the aggressor country. Among them, we highlight the following: significant heterogeneity of national memory about the past in different regions of Ukraine, which is a consequence of its previous stay within different state formations and ideological systems; the long-term dominance of utilitarian technocratic worldviews in social management and mass consciousness; increased attention of the state to national historical memory in the context of countering Russian armed aggression in order to increase the moral and psychological spirit of the military, and in general, the national and patriotic consciousness of Ukrainian citizens.

The most widespread historical myths are identified and analyzed: the dominant Ukrainian, marginal Soviet and ambivalent (eclectic) with a combination of a Ukrainian-centric vision of national history with individual elements of the Soviet worldview.

It is proven that national historical memory combines subjective and individual perception with a collective assessment at the level of national self-consciousness, is its foundation; the need to «remember» some events of the past in order to consolidate all socio-age groups of the population of Ukraine in wartime conditions.

The results of the analysis indicate the need to establish a pluralistic, inclusive national identity; the inadmissibility of attempts at voluntaristic unification, political discrimination of regional identities, and memorial discrimination during the implementation of memory policy.

Key words: Ukrainian people, national historical memory, Ukrainian identity, national consciousness, national liberation struggle, political myth, events of the past, “remembering”, local historical memory.

Дата першого надходження статті до видання: 18.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 21.05.2026